

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ 'ΕΞΑΪΦΝΗΣ' ΣΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ

ΖΑΡΒΑΝΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Πιανίστας-ερευνητής

Το «εξαίφνης» στο χωρίο 156 e- 157 b του διαλόγου 'Παρμενίδης', αφορά στη στιγμή εκείνη κατά την οποία το *Εν*, ως «άχρονο και ατροποποίητο» (156 c-d), δεν κινείται ούτε ίσταται¹. Προσδιορίζοντας, όμως, την φύση του ως «άτοπη», το τοποθετεί αιφνίδια (*εξαίφνης*) ανάμεσα στην κίνηση και τη στάση (156 d), χωρίς να βρίσκεται σε χρόνο (156 e)². Όπως

¹ «Μήτε κινείσθαι, μήτε εσάναι», 156 c-d.

² Ο Jean Wahl θεωρεί το 'εξαίφνης' ως είδος ρωγμής (ή μέσου) μέσα στο χρονοδιαφορικό ή αιωνιότητα (πρβλ. 'Etude sur le Parmenide de Platon', σ. 169). Ο Bury συμφωνεί με αυτήν τη θεώρηση: «Αυτή η θεωρία του μέσου, που παίζει τόσο σημαντικό ρόλο στο Φίληβο, θυμίζει τη χρήση ενός αναλόγου στοιχείου, όσον αφορά τον χρόνο: το 'εξαίφνης' στον Παρμενίδη (*Introduction*, XXII). Βλ. σχετικά στην εισαγωγή του Ν. Ι. Μπούσουλα στο διάλογο 'Φίληβος' του Πλάτωνος (Μέρος δεύτερο,

αναφέρει ο Αμμώνιος στο «Περί του ει του εν Δελφοίς» του Πλουτάρχου του Χαιρωνέα, το *‘όντως ον’* είναι *αἴδιον και αγέννητον και άφθαρτον*³ και δεν υπάρχει *εν χρόνω* · καθότι ο χρόνος εμφανίζεται με την κινούμενη ύλη και ρέει *«ώσπερ αγγείον φθοράς και γενέσεως»*⁴. Ο άνθρωπος όμως, όχι μόνο κατανοεί την ύπαρξή του, αλλά προσέτι αξιολογεί και τις ενέργειές του επί τη βάσει του παρωχημένου (*ην*) και του μέλλοντικού (*έσται*)· ώστε δεν μπορεί να κατανοήσει ότι ο Θεός υπάρχει (*έστιν*), ως *«ένα και μοναδικό παρόν»* (*νυν*)⁵.

Στο «Περί του ει του εν Δελφοίς»⁶ (393 B § 20), το *«έστιν»*⁷ (υπάρχει) ως 3^ο πρόσωπο του *«ειμί»* (είμαι, υπάρχω), εκφράζει την αντικειμενική ύπαρξη του Θεού που ενώ βρίσκεται στην υψίστη βαθμίδα του *Είναι* (απαρέμφοτο του ‘ειμί’), *καταβαίνει* (κατέρχεται) στις έσχατες βαθμίδες του· και καταλήγοντας στον κόσμο του *γίνεσθαι*, *«αποκαλύπτεται»* στον άνθρωπο επενεργώντας στην παραστατική του ικανότητα. Έτσι, με αυτήν την *«κατάβαση»*, το *όντως Όν* υπάρχει (*έστιν*) ως *Φαινόμενον*⁸ πλέον, εντός του πεδίου της ανθρώπινης συνειδήσεως⁹.

κεφ. 1^ο, I) Η γέννηση του μεικτού και το εξαίφνης II) Το εξαίφνης και η αδυνατότητα αναγωγής σσ. 83-90, εκδ. Εγνατία, Θεσσαλονίκη, 1978).

³ Πλουτάρχου ‘Περί του ει του εν Δελφοίς’, 392 E § 19, εκδ. υπό W. Sieveking, Plutarchi moralia, vol. 3, Leipzig, Teubner, 1929 (επαν. 1972), 1-24 που συμπεριλαμβάνει την ενότητα 384d-394c του κειμένου.

⁴ Στο ίδιο, 392 E, § 19, 3-5.

⁵ Στο ίδιο, 393 § 20.

⁶ Έργο που ανάγεται στην περίοδο του μεσοπλατωνισμού.

⁷ Για το ‘έστιν’ πρβλ. Charles Kahn, “The verb ‘be’ in Ancient Greek”, Dordrecht, 1973 καθώς και το άρθρο του ίδιου “The Thesis of Parmenides” που δημοσιεύτηκε στη Review of Metaphysics, 22, 1969, σελ. 700-724.

⁸ Erscheinung. Το «φαινόμενο», ως «ακαθόριστο αντικείμενο μίας εμπειρικής εποπτείας» (πρβλ. Καντ, Kritik der reinen Vernunft, κεφ. ‘Η υπερβατική αισθητική’ § 1, A 20 (Εισαγωγή- μετάφραση- σχόλια: Αναστάσιος Γιανναράς).

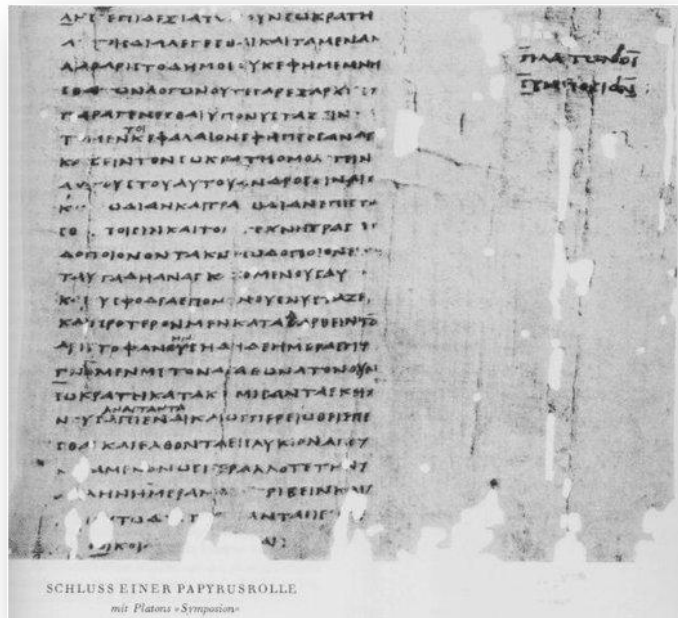
⁹ Το αποτέλεσμα αυτής της «κατάβασης» του «όντως Όντος» είναι η επικοινωνία των ιερών του μαντείου των Δελφών με τον Θεό, όπως περιγράφεται στο ‘Περί του ει του εν Δελφοίς’: «Ο Θεός, στον καθένα (από εμάς) που έρχεται εδώ, απευθύνει ως χαιρετισμό το ‘γνώρισε τον εαυτό σου’, που δεν είναι λιγότερο από το ‘χαίρε’· εμείς πάλι απαντούμε σ’ αυτόν λέγοντάς του ‘είσαι’[ει], αποδίδοντάς του έτσι την αληθινή, απευδή και μοναδική, γι’ αυτόν, προσήκουσα προσαγόρευση: αυτήν του ότι ‘είναι’(ως απαρέμφοτο)» (392 § 17). Το γεγονός όμως ότι οι ιερείς δεν βλέπουν το ίδιο το Όν παρά μόνο το *«είδωλόν»* του, μας γίνεται γνωστό λίγο πιο κάτω, όπου ο Πλουτάρχος αναφέρει ότι αυτά που γίνονται ορατά σ’ εμάς είναι *«φαινόμενα (εμφάσεις) και είδωλα ευμένειας και μακαριότητας Εκείνου»* (στο ίδιο 393 D § 21). Βλ. σχετικά και Arnim, ‘Plut. Über Dämonen und Mantik’, 1921. Πρβλ. επίσης και ‘Πράξεις Αποστόλων’ 2,3,1 που περιγράφεται το φαινόμενο της αποκάλυψης του Αγίου Πνεύματος όπου *«επλήσθησαν απαντες Πνεύματος Αγίου, και ήρξαντο λαλείν ετέραις γλώσσαις...»* (έκδ. του έργου υπό K. Aland, M. Black, C.M. Martini, B.M. Metzger and A. Wikgren, The Greek New Testament, 2^η έκδ. Stuttgart, Württemberg Bible Society, 1968, σσ. 416-528

Για τον Πλούταρχο τον Χαιρωνέα, «ο Θεός υπάρχει (έστιν) αλλά δεν βρίσκεται σε κανένα χρόνο και τίποτα δεν είναι μεταγενέστερό (ύστερον) του μήτε προγενέστερο (πρότερον), αλλά ούτε γηραιότερο (πρεσβύτερον) μήτε και 'νεώτερον'»¹⁰. Επομένως, σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να λέμε για το *ὄντως ὄν*: *έπειτα, πρότερον, έσαι και γέγονεν*, διότι αυτά αποτελούν ομολογία για το «μη ον»¹¹.

Το *εξαίφνης*, απαντάται και στο *Συμπόσιον* του Πλάτωνος (210 a – 212 a)¹², και συγκεκριμένα στο διάλογο της Διοτίμας με το νεαρό Σωκράτη, που θέμα του είναι ο «Έρωτας». Στο διάλογο αυτό- που ο Ι. Συκουτρής ευστόχως χαρακτηρίζει ως «αναβαθμό μυήσεως»¹³-, ο νεαρός Σωκράτης μυείται στα «μυστήρια» του

πνευματικού Έρωτα, με αρχιέρεια τη Διοτίμα¹⁴. Η στιγμή κατά την οποία το νοούν υποκείμενο ταυτίζεται με το νοούμενο αντικείμενο είναι αυτή του «εξαίφνης». Η στιγμή δηλαδή της *εποπτείας* των Ελευσινίων

μυστηρίων, όπου αφού «ηνοίγοντο οι οφθαλμοί των νεοφύτων», συνελάμβανον «δια της νοήσεως¹⁵» το ανυπόθετον.

¹⁰ *Περί του εί του εν Δελφοίς*, 393 § 20.

¹¹ Στο ίδιο, 392 E. Για το *εξαίφνης*, βλ. επίσης στο βιβλίο του Α. Ε. Taylor, *Πλάτων, ο άνθρωπος και το έργο του*, σελ. 420.

¹² Πρβλ. επίσης και *Πολιτεία*, 516 E, στην αλληγορία του «σπηλαιού» όπου το 'εξαίφνης' είναι η στιγμή της μετάβασης από το δεύτερο προς το πρώτο επίπεδο: "Αν ένας τέτοιος ήθελε να ξανακατέβει (καταβάς) πάλι εκεί και να ξανακαθίσει στο θρόνο (Θάκον) του, δε θα γέμιζαν τα μάτια του ξανά σκοτάδι, καθώς θα ερχόταν ξαφνικά (εξαίφνης) από τον ήλιο;"

¹³ Βλ., Πλάτωνος *Συμπόσιον*, Κείμενο, μετάφραση και ερμηνεία υπό Ι. Συκουτρή, Ακαδημία Αθηνών, αρ.1.

¹⁴ «Ταύτα μὲν οὖν τὰ ἐρωτικά ἴσως, ὡ Σώκρατες, κἀν σύ μνηθεῖς».

¹⁵ Στην *Πολιτεία*, (509 D- 511 D) η «νόησις» είναι η ανωτάτη γνώση, η αναφερομένη στις *Ιδέες* και τις *πρώτες αρχές* και ακολουθούν τα κατώτερα είδη γνώσεως που είναι η "διάνοια" που αναφέρεται στις

Ο μύστης, αφού πρώτα μεταβεί μεθοδικά και βαθμιαία από τα δρώμενα στα δεικνυόμενα ώστε-όπως λέει η Διοτίμα στον νεαρό Σωκράτη-, «να θεαθεί ορθώς, την μία μετά την άλλη, τις διάφορες μορφές του ωραίου»¹⁶, έπειτα συλλαμβάνει εξαίφνης (αιφνιδίως) το «*Θαυμαστόν τήν φύσιν καλόν*», όπου μέσα από μια διαδικασία ψυχικών αναβαθμών, προσεγγίζει την *‘Πέμπτη ουσία της μύησης’* και νοεί τα *«τέλεα καί εποπτικά»*¹⁷. (Βλ. επίσης Πλάτωνος 7^η επιστολή *‘προς Δίονος οικείους τε καί εταίρους’* 341 c-d¹⁸).

μαθηματικές έννοιες, η “πίστις” που αναφέρεται στα υπαρκτά αντικείμενα της πραγματικότητας, και η “εικασία” που αναφέρεται στις “απεικονίσεις” των αντικειμένων.

¹⁶ Βλ. Συμπόσιον, 210 e: «...θεώμενος εφεξής τε καί ορθώς τά καλά...».

¹⁷ Ομοίως, 210 a.

¹⁸ Βλ. επίσης και στο διάλογο *‘Φαίδρος’* (249 c- d) όπου γίνεται λόγος για την «αδιάλειπτη μύηση στα μυστήρια της τελειότητας» (μετάφραση Ν. Αχειμαστος, έκδ. Ι. Ζαχαρόπουλος τόμος 27, επιμ. Εκδόσεως Ιωάννης Κορδάτος).

ΖΑΡΒΑΝΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ | *Η σημασία του ‘εξαίφνης’ στον Πλάτωνα*